

ÖLÜMÜ MÜNASEBETİYLE

Fuat Köse Raif ve dilde tasfiyecilik

Fuat Paşa merhum, diyebiliriz ki, Türk dilinde tasfiyeciliğin fikir ve kanaatlerine içten bağlı, son temsilcisi idi. Adı ve şahsiyeti dil hareketlerimizin hemen hemen yarım asırlık hayatına karışmış olan Köse Raif, bu itibarla dil tarihimizin üzerinde durulmağa lâyık bir simasıdır.

24 Nisan 1949 tarihli Ulus gazetesinde, Türk dil kurumu merkez kurulu üyelerinden ve eski dilcilerimizden Fuat Köseraif'in İstanbul'da öldüğünü teessürle okuduk. Fuat bey, diyebiliriz ki, Türk dilinde tasfiyeciliğin, fikir ve kanaatlerine içten bağlı, son temsilcisi idi. Adı ve şahsiyeti dil hareketlerimizin hemen hemen yarım asırlık hayatına karışmış olan Fuat Köseraif, bu itibarla dil tarihimizin üzerinde durulmağa lâyık bir simasıdır.

Bu eski Türkçü ve dilimizin teessürle kaydettiğimiz ölümü dolayı ile, hem kendisini Türk aydınları

na daha yakından tanıtmak, hem de Türkçede tasfiyecilik ceryanının manâ ve mahiyeti hakkında tarihî kısa bazı bilgiler vermek istiyoruz.

Fuat Köseraif, II. Abdülhamidin vezirlerinden meşhur Köse Raif paşanın (1836-1911) oğlu olup, 1872'de İstanbul'da doğdu. Galatasaray sultanisinin dördüncü sınıfına kadar okuduktan sonra Almanya'ya giderek, kalan bütün tahsilini orada yaptı. Almanyadan 1893'de Prusya ordusunun topçu teymeni rütbesiyle İstanbul'a döndü ve yüzbaşılıkla Osmanlı ordusuna girdi. Almanyada iken Vamberinin eserlerini okuyarak Türklüğü öğrendi, Türk dilinin fiziolojisi ile istigale başladı.

Fuat bey, İstanbul'a döndükten sonra, (1894) de, meşhur Türkçülerden Necip Asım ve Velet Çelebi ile tanıştı. Yine bu sıralarda - o zaman rüsumat müdürü olan - şair Mehmet Emin (Yurdakul) ile görüştü. Mehmet Emine ve Türkçe şiirlerini çok sevdi. Fuat Köseraif Almanca, Fransızca - hattâ biraz da İngilizce - bildiği için bu diller vasıtasıyla Türkoloji'ye, bilhassa Türk fiziolojisine dair birçok eserler okudu. Fakat meşrutiyete kadar hiç bir eser neşretmedi. Onun, tasfiyeciliğe kaçan Türkçecilik alanındaki faal rolü meşrutiyetten başlar.

Meşrutiyetin ilânından biraz sonra Fuat Köseraifi (Türk Derneği) üyeleri arasında görüyoruz. 25 Aralık 1908'de açılan bu dernek, Türklerin arkeoloji, tarih, dil, çağrifiya, etnografya kısaca Türkoloji ile uğraşmak ve bu arada dilimizin açık, sade, güzel, ilim lisanı olabilecek surette geniş ve medeniyete el-

verişli bir dereceye gelmesine çalışmak amacına kurulmuştu. O devrin birçok seçkin ilim ve fikir adamları bu dernekte idi. Dışarıdan da bazı türkoloğlar derneğin fahri üyesi olmuşlardı.

Fuat Köseraif, Türk derneğinde faal bir rol aldı ve derneğin çıkarıldığı «Türk derneği» adlı aylık dergiye yazı yazmağa başladı. Yedi sayı çıkan bu dergide onun sanatsız fakat arkayık beş on Türkçe sözle süslenmiş bazı şiirlerle bilhassa

Yazan:

M. ŞAKİR ÜLKÜTATŞIR

«Osmanlıca Türkçesinde orgu», «Türkçe aruz» makalelerini görüyoruz. Son iki silsileli yazısı o zamana göre bu alanda yepyeni ilmi eserlerden sayılıyordu.

Fuat Köseraif, dernekte bir müddet çalıştıktan sonra, kıtaat başına gitti. Bununla beraber o yine fikir ve nazariyelerini telkine çalışmak tan geri durmuyordu. Umumî harp içinde Fuat beyi İstanbul'da yerleşmiş buluyoruz. O zaman da İdam'ın etrafında toplanan Türkçüler içinde Fuat Köseraif, tasfiyeciliğin âdeta bir lideri sıfatıyla çalışıyordu. İşte bu sıralarda Ziya Gökalp ile aralarında Türkçülük, tasfiyecilik tartışmaları oldu.

Gökalp, yazılarıyla, Türkçeciliğin, bilhassa Fuat bey tarafından tasfiyecilik şeklinde ters, yanlış anlaşıldığını; halk diline geçmiş «hasta, kitap, mektup, kalem, imam, müezzin, namaz, cami, şair, şafak» ve sair gibi Arap veya Fars kökünden olan bütün kelimeleri Türkçeden çıkarıp atamıyacağımızı, atmağa da lüzum olmadığını, bazı dil ve sosyoloji esaslarına göre, müdafaa ediyordu. Fuat Köseraif ise, aşağı yukarı «hasta yerine (sayru), mektup yerine (biti) kalem yerine (yazma), imam, müezzin yerine (âteri), şafak yerine (tanlak), şair yerine (ozan), serap yerine (sügl)» gibi eski Türkçe kelimeleri koymak; Türkçe kök ve eklerden faydalanarak yabancıların yerine yeni birçok kelimeler, kendi tabiriyle «doğurmak, üretmek» fikrini ileri sürüyordu. Türkçeciliğin bu alanda o zaman Fuat Köseraif nihayet tek ve bu fikrin bir sembolü halinde kaldı.

Vaktaki, Türkiye'de bir harf ve

dil devrimini oldu (1932); bir Türk Dil Kurumu kuruldu. İşte böyle bir zamanda Fuat Köseraif, bittabi bu harekete karşı, seyirci durumunda kalmadı, kalamazdı. O, eski iman ve kanaatle yine ortaya atıldı. Türk diline, Türk fiziolojisine dair neşriyat yapmağa başladı. Dil devriminin o yıllarına da yazılarıyla katılan Fuat bey bu eserler öz dilimize doğru, dergisinin makaleleri neşrine başladı.

Fuat Köseraif'in bu dergide «Oğuzname», «Kutadgu bilik» hakkındaki makaleleri bir tarafa bırakırsa kalan yazıları hep o eski fikri

ni ifade ve müdafaa eder şeylerdir. İşte dil devrimimizin istikrarsız, vuhusuz geçen bu ilk devirlerinde Fuat Köseraif, yine Türkçede tasfiyeciliği daha belirtili bir surette ortaya attı.

1942'de dil kurumuna merkez üyesi olarak giren Fuat Köseraif, ölümüne kadar (23 Nisan 1949) kuruma etimoloji kolbaşılığı yaptı. İstikakçılık gibi dil âleminin en çok su götürülen bir dalında, didiricesine çalıştı durdu. Fikrince, Türkçe birçok kelimelerin menşini, eslini buldu. Fuat bey, bilhassa son zamanlarda, yazılarını baştan aşağı - hangi Türk menşinden olursa olsun - salt Türkçe sözlerle yazar, yabancı kelimenin karşılığı yoksa veya olanı beğenmezse kendi kendine icad ederdi.

Fuat Köseraif, daha II. Abdülhamid devrinin dilde ve tarihte Türkçülük hareketleri taazzu etmeğe başladığı bir devirde bu ceryana dahil oldu. Bu itibarla o, dilde Türkçülük ceryanının yarım asırlık bir üzvuydu. Fuat Köseraif, bugünkü telâkkisile bir dilci sayılamaz. Son zamanlardaki mesaisile de tamamile bir iştiyakçı kalmıştı. Fuat beyin en büyük meziyeti içten bir kanaatla bağlandığı tasfiyecilik fikrini - doğru veya yanlış - ölüncüye kadar muhafaza etmiş, bu uğurda uzun yıllar çalışmış, yazı yazmış olmalıdır. Bu bakımdan onun dil tarihimizdeki yeri inkâr edilemez.

En aşağı bir asırlık tarihi olan Türk dilini sadeleştirme hareketleri içinde, muayyen bir devirde, muayyen bir zümrenin fikirlerini ifade eden tasfiyecilik, dimizden Arapça, Farsça bütün sözleri atarak bunların yerine Türk kökünden doğmuş eski kelimeleri, yahut Türkçe kök ve eklerden yapılacak yeni kelimeleri ikame etmekten ibarettir. Dilde ifratçı, muzir bir zihniyet sayılan bu ceryanı, meşrutiyet Türkçeciliğinde hayli tartışmalara yol açtı; bir takım tenkidlere uğradı. O devrin aydınları arasında bu hareketle, kendi tabirince, esperantosunu yaratılmak korkusu hâkimdi. Yalnız bazı Türkçeciler, Türkçülüğün belki biraz da modasına uyarak, yazılarında, türlü Türk menşinden gelen, eski bazı kelimeleri kullanmakla kaldılar. Meselâ «Türk yurdu» nun birçok sayılarında bunun örneklerine rastlıyoruz; Mehmet Eminin, Gökalpın şiirlerinde bunu görüyoruz. Burada yazımıza son verirsek bilmünasebe şunu da kaydedelim ki, gerek mütedil Türkçüler, gerek tasfiyeciler kadar dil hareketleriyle, edebiyat meseleleriyle meşgul olan ayrı bir zümrenin kanaati de, dili daha çok ediplerle par, şeklinde tecelli ediyordu.

